

HAik 1/2008 Yhteenveto

Historiallinen Aikakauskirjan teemanumerossa 1/2008 käsitellään uskontoa pakkona ja vapautena keskiajalta nykypäivään.

Saksalaiset Friedrich Sunder ja Heinrich Suso olivat kansankielellä kirjoittaneiden mystikoiden joukossa poikkeuksia juuri sukupuolensa suhteen, sillä vernakulaarien esiinmarssista huolimatta latina säilyi miesmystikoiden pääasiallisena kirjoituskielenä vielä vuosisatojen ajan. Meri Heinonen pohtii Sunderin ja Suson kirjojen perusteella niitä rajoja ja toisaalta vapauksia, joita mystinen ilmaisu kirjoittajille asetti ja tuo esille sukupuolen merkityksen näiden rajojen piirtämisessä ja rikkomisessa.

(”Sukupuoli ja ilmaisun rajat myöhäiskeskiajan kristillisessä mystiikassa. Miesmystikot Friedrich Sunder ja Heinrich Suso”).

Reformaation jälkeisestä ajasta on usein puhuttu ortodoksian, puhtasoppisuuden tai tunnustuksellisuuden aikakautena, jota leimasi valtakirkkoon kuulumisen pakko ja sen myötä kulttuurinen ja uskonnollinen yhtenäiskulttuuri. Päivi Räisänen haastaa näkemyksen analysoimalla 1500-luvun lopun ja 1600-luvun alun virallisten luterilaisten normien ja maallikoiden intressien välisiä jännitteitä lounaissaksalaisessa Württembergin herttuakunnassa (”Luterilaisen tunnustuskunnan rakentaminen ja maallikoiden uskonnollisuus uuden ajan alun Saksassa”).

Toisin kuin vanhemmassa 1700-lukututkimuksessa usein oletettiin, valistus ja kristinusko eivät välttämättä olleet toistensa vastakohtia. Pasi Ihalaisen artikkelissa (”Taivaan filosofiaa ja alkuperäistä demokratiaa. Claude Fauchet’n vallankumouksellinen kristinusko 1789–1791”) Claude Fauchet’n tapaus osoittaa, että myös Ranskan historiassa voidaan puhua kristillisestä valistuksesta. Sielläkin nousi 1700-luvun lopulla sisällöltään uudistunut poliittisen saarnaamisen genre, jossa kristinuskoa mukautettiin modernisoituvan kansallisuusajattelun ja uudelleen määritellyn demokratian tarpeisiin.

Suomalaiseen maalaisyhteisöön 1800-luvun alkupuoliskolla levinnyt herätyskristillisyys vaati kirkollisten velvollisuuksien noudattamista ja uskonnon harjoittamista muutenkin. Toisaalta herätysliikkeet vaativat omantunnon asettamista yhteisön sääntöjen edelle. Jotta saataisiin selville, miten herätysliike omana aikanaan koettiin, on tutkittava sekä kyläyhteisön että heränneiden arvoja ja normeja. Anuleena Kimanen käsittelee aihetta

artikkelissaan ”Pakko ja vapaus pohjoiskarjalaisessa kylässä. Rääkkylän Oravisalon herätys 1820-luvulla”.

Niina Timosaari käsittelee artikkelissaan ”Edvard Westermarckin ja Erkki Kailan käsitykset kristillisestä sukupuolijärjestelmästä 1900-luvun alussa” sosiologi Edvard Westermarckin ja teologi Erkki Kailan käsityksiä kristillisestä sukupuolijärjestelmästä osana valtion ja kirkon suhdetta koskenutta kiistaa sekä kristillisen sukupuolijärjestelmän murrosta 1900-luvun alussa.

Sitä mukaa kun naiset on nostettu lähetystyön historian tutkimuskohteeksi, tutkijat ovat pohtineet, miten kirjoittaa naisten toiminnasta uskonnollisissa yhteisöissä. Nähdäkö heidät patriarkaalisten järjestelmien alistamina vai sankaripioneereina perinteisesti miehisessä toimintapiirissä – vai jotain edellisten väliltä? Seija Jalagin esittää kysymyksen artikkelissaan ”Lähetystyön sukupuolisulkeiset”.

Yhdysvaltain kristillinen uusoikeisto on 1960-luvun kulttuurimurroksesta syntynyt spontaani kansanliike, joka on vapauttanut maansa uskonnolliset konservatiivit useita vuosikymmeniä jatkuneesta, keinotekoisesta eristäytymisestään. Markku Ruotsila tarkastelee artikkelissaan ”Kristillinen uusoikeisto amerikkalaisen demokratian elävöittäjänä” uusimman amerikkalaisen historian tutkimuksen esittämiä tulkintoja, joiden mukaan kristillisen uusoikeiston nousu on tervehdyttänyt maansa yleistä yhteiskuntakeskustelua ja vahvistanut amerikkalaista demokratiaa.